

М. В. Ковальчук,
аспірант кафедри міжнародної економіки,
Університет митної справи та фінансів України, м. Дніпро

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ СКЛАДОВІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

М. Kovalchuk,
Postgraduate, international economics department,
University of customs and finance, Dnipro

INSTITUTIONAL COMPONENTS OF STATE FINANCIAL AND ECONOMIC SAFETY

Трансформаційні процеси в Україні, які пов'язані з євроінтеграційним спрямуванням політики держави, в сукупності з кризовою макроекономічною та політичною ситуацією сприяють посиленню загроз економічній та, зокрема, фінансовій безпеці держави. Особливо актуальними є проблеми фінансової безпеки, оскільки рівень інституціоналізації вітчизняної фінансової системи в порівнянні з європейськими країнами доволі низький.

Мета статті полягає в дослідженні інституціональних складових фінансової безпеки держави та їх впливу на інституціональні імперативи соціально-економічних та фінансових відносин в Україні.

Основними проблемами інституціональних складових, що відбиваються на фінансовій безпеці держави та порушують баланс інтересів учасників фінансово-економічних відносин, є: залежність судової системи від політичних факторів та одночасне невизнання суспільством обов'язковості виконання законів, неефективність спрямування державних витратків, відсутність дієвих механізмів захисту прав власності (як фізичної так і інтелектуальної) і т. д.

Негативний вплив проблем інституціональних складових фінансової безпеки держави на формування інституціональних імперативів у соціально-економічних та фінансових відносинах можливо нівелювати шляхом збалансування інтересів держави, бізнесу та суспільства.

The transformation processes in Ukraine related to the European integration policy direction, together with the macroeconomic crisis and political situation contributed to increasing threats to economic and in particular financial security.

Particularly relevant are issues of financial security, as the level of institutionalization of the domestic financial system compared with European countries is quite low.

The purpose of the article is to study the institutional components of financial security and their impact on the institutional imperatives of socio-economic and financial relations in Ukraine.

The main problems of institutional components that affect the financial security of the state and violate the balance of interests of financial and economic relations are: the dependence of the judiciary on political factors and the simultaneous lack of recognition of laws necessity by society, ineffectiveness of directing of public spending, lack of effective mechanisms to protect property rights (both physical and intellectual), and so on.

The negative impact of the problems of institutional components of the financial security of the state on the formation of institutional imperatives of socio-economic and financial relations may be neutralized by balancing the interests of the state, business and society.

*Ключові слова: фінансова безпека держави, інституціональні складові, інституціональні імперативи.
Key words: state financial safety, institutional components, institutional imperatives.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Питання фінансової безпеки держави в контексті постглобальних тенденцій набувають особливого значення особливо в частині визначення джерел загроз

фінансовій та економічних системах. Інституціональні трансформації в кризові періоди потребують чіткого розуміння причинно-наслідкових зв'язків у фінансово-економічних взаємовідносинах, що базуються на інте-

ресах їх учасників. Актуальність проблематики інституціональних складових фінансової безпеки держави полягає в необхідності врахування інституціональних імперативів у процесі здійснення інституціональних трансформацій державними інститутами.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

У роботах українських дослідників особлива увага приділяється розгляду сутності, напрямків та стратегій забезпечення фінансової безпеки держави (Барановський О.І. [1], Ермошенко М.М. [2] та ін.). Результати досліджень цієї тематики підтверджують те, що основні загрози фінансовій безпеці України лежать у площині інституціональних трансформацій. Імплементация необхідних чи некомплементарних інститутів за відсутності стратегічної спрямованості економічної політики держави деформують інституціональні взаємовідносини. Фундаментальні дослідження інституціональних трансформацій були проведені американським економістом К. Поланьї [3]. Численні багатонасвітні дослідження в цій сфері дають обширний огляд проблем фінансової безпеки держави, проте не достатньо вивченими залишаються питання, пов'язані з впливом інституціональних складових фінансової безпеки держави на поточні інституціональні імперативи соціально-економічних та фінансових відносин в Україні.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження інституціональних складових фінансової безпеки держави та їх впливу на інституціональні імперативи соціально-економічних та фінансових відносин в Україні.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

В умовах постглобальних трансформацій інституціональні аспекти розвитку фінансово-економічної системи набувають особливого значення саме в частині фінансової безпеки держави. Фінансова безпека держави виступає складовою економічної безпеки і, відповідно до Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [4], визначається як стан фінансової системи, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових шоків та дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни.

Вітчизняні вчені використовують різні підходи до визначення цієї дефініції. Барановський О.І. [1], Ермошенко М.М. [2], Шлемко І.Ф. [5], дотримуючись системно-стратегічного підходу, визначають фінансову безпеку як стан фінансової системи, що забезпечується певними умовами: збалансованістю фінансів, достатньою ліквідністю активів і наявністю необхідних грошових і золото-валютних резервів, наявністю апробованих механізмів регулювання і саморегулювання і т. д.

Захисний підхід Івашко О. [6] ґрунтується на визначенні фінансової безпеки як захищеності фінансових інтересів на всіх рівнях фінансових відносин; як певного рівня незалежності, стабільності й стійкості фінансової системи країни в умовах впливу на неї зовнішніх і внутрішніх дестабілізаційних факторів, що складають загрозу фінансовій безпеці; як здатності фінансової системи держави забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи й стале економічне зростання.

Кульпінський С. [7] та Трунцевський Ю. [8] дотримуються інституціонального підходу і характеризують фінансову безпеку держави за ефективністю та результативністю функціонування державних інститутів. Синтезуючи вищезазначені підходи, можна сказати, що фінансова безпека — це ефективний результат впливу суб'єкту (держави) на соціально-економічні та фінан-

сові взаємовідносини, який реалізується державними фінансовими інститутами через створення ними сприятливих умов для розвитку фінансово-економічної системи держави. Ефективність державних інститутів фінансової сфери виражається через рівень їх функціональної результативності по наступних напрямках [9, с. 96]:

— регулювання — забезпечення функціональності економічної та фінансової систем шляхом розробки та впровадження нормативно-правової бази, котра регламентує діяльність економічних агентів, фінансових інститутів, корпорацій, домогосподарств і встановлює вимоги та обмеження щодо їх діяльності;

— контроль — нагляд та інспектування економічних агентів, фінансових інститутів, корпорацій, домогосподарств з метою дотримання вимог чинного законодавства та попередження виникнення загроз їх ефективній роботі;

— регламентація — організація комплементарної ієрархічної структури управління у сфері економіки та фінансів;

— інформування — забезпечення інформаційного обміну між економічними агентами, фінансовими інститутами, корпораціями, домогосподарствами;

— захист — формування умов безпечного розвитку фінансово-економічної системи, забезпечення та збалансування інтересів інвесторів, держави, суспільства;

— стимулювання — сприяння ефективній взаємодії структурних складових фінансово-економічної системи та інших систем, удосконалення інструментів фінансово-економічного регулювання в контексті розвитку інституціонального простору.

Стан фінансової безпеки держави залежить від дієвості державних інститутів, що впливають за загальний рівень розвитку інституціональних складових фінансово-економічної системи. За визначенням Д. Нортона інституціональні складові включають: офіційні правила — з одного боку, політичні, економічні, що мають законодавче підґрунтя і необхідні для обмеження певних аспектів функціонування фінансово-кредитної системи, з другого, це — контракти, які конкретизують умови угод; неформальні норми — звичаї і кодекси поведінки, що спрямовані на координацію повторювальних взаємодій між учасниками фінансових відносин; механізми забезпечення виконання фінансових контрактів і угод, що узаконюються офіційними правилами і, таким чином, можуть трансформувати неформальні норми [10, с. 26]. В свою чергу, інституціональні імперативи визначаємо як умови, що формуються динамічними взаємодіями інституціональних складових фінансово-економічної системи на певний момент часу в інституціональному просторі. Імперативи фінансової безпеки формуються в процесі багатонасвітної взаємодії учасників фінансових відносин, а саме:

— суб'єктів (міждержавного рівня — Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, регіональні банки розвитку, Європейський центральний банк та інші міжнародні фінансові та валютно-кредитні організації; державного рівня — Нацбанк, Мінфін та його структурні підрозділи; рівня бізнес-суб'єктів та приватних осіб — комерційні банки, суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, валютні біржі, брокерські фірми, інвестиційні фонди, приватні особи);

— об'єктів (валютний курс, платіжний баланс, грошовий обіг, зовнішньоекономічна діяльність, операції суб'єктів господарювання з іноземною валютою).

Суб'єктно-об'єктна взаємодія учасників фінансових відносин базується на співвідношенні їх фінансових інтересів та потреб:

— національні фінансові інтереси — комплекс об'єктивних потреб держави, задоволення яких підтримує ефективне функціонування та сталий розвиток фінансової системи держави (забезпечення виконання прийнятого бюджету; забезпечення монетарної та валютно-

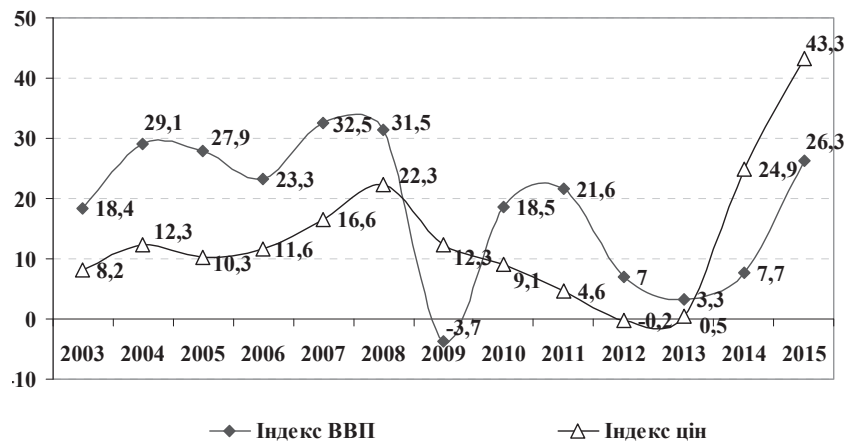

Рис. 1. Динаміка індексу ВВП та індексу цін, %

Джерело: [11; 12].

курсів стабільності; зміцнення банківської системи; зміцнення національного інвестиційного потенціалу; підвищення інноваційної активності підприємств; детінізацію економіки; мінімізацію впливу світових фінансових криз на фінансову систему держави;

— фінансові інтереси регіону — підтримання фінансового потенціалу регіону на відповідному рівні; активізація внутрішніх та зовнішніх джерел інвестиційних надходжень; справедливий перерозподіл доходів; ефективне використання фінансових ресурсів регіону;

— фінансові інтереси підприємства — зростання ринкової вартості підприємства; максимізація прибутку; забезпеченість основними та оборотними засобами; інвестиційна забезпеченість; оптимізація оподаткування;

— фінансові інтереси домогосподарства та особи — зростання реальних доходів; підвищення купівельної спроможності доходів; підвищення життєвого рівня.

Національні фінансові інтереси представляють спеціальні державні інститути (в тому числі фінансові). Як арбітр у соціально-економічних відносинах, вони впливають на формування інституціональних імперативів фінансової безпеки держави шляхом не тільки реалізації, а й трансформації власних функцій, необхідність якої обґрунтовується якісною зміною потреб та інтересів, котрі висуваються інституціональним простором і його учасниками.

В Україні інституціональні трансформації не тільки в частині перетворень, що стосуються фінансово-економічної системи, а й загалом як процес змін у суспільному середовищі відбуваються у зв'язку з вибором суспільством проєвропейського інтеграційного вектору, тобто спровоковані сукупністю двох причин:

— вираження суспільної потреби в інституціональних перетвореннях, що виникла через неієдздатність або ж низьку ефективність діючих інститутів та інституцій в соціально-економічних відносинах;

— необхідність узгодження та удосконалення існуючих інститутів та інституцій у зв'язку з адаптацією до умов зовнішнього середовища, або ж у зв'язку з необхідністю суспільства адаптуватись до умов, що виникли внаслідок переходу до нової системи... [3].

Незадовільний рівень розвитку інституціональних складових фінансово-економічної системи України на фоні нестабільної політичної ситуації та стагфляційної макроекономічної динаміки (рис. 1) створюють загрози фінансовій безпеці України.

На сьогодні найбільш загрозливими інституціональними імперативами для фінансової безпеки України є: — підміна функцій владних структур на засоби досягнення політичних цілей через бюрократію, що перешкоджає активізації бізнес-відносин;

— низький рівень інституціоналізації фінансової системи, операційної незалежності регуляторів ринку небанківських фінансових послуг і фондового ринку, нерозви-

Таблиця 1. Міжнародний індекс прав власності країн регіону Східної Європи та Центральної Азії в 2015 р.

Країна	Індекс	Позиція по світу з 129 країн	Позиція по регіону з 19 країн
Естонія	6,6	27	1
Чехія	6,3	31	2
Польща	5,9	41	3
Словаччина	5,9	43	4
Литва	5,9	44	5
Угорщина	5,8	46	6
Латвія	5,5	52	7
Румунія	5,3	55	8
Туреччина	5,3	58	9
Словенія	5,2	61	10
Македонія	5,0	66	11
Болгарія	4,9	68	12
Хорватія	4,9	71	13
Росія	4,5	81	14
Чорногорія	4,5	82	15
Україна	3,9	109	16
Сербія	3,9	110	17
Албанія	3,7	115	18
Молдова	3,6	116	19

Джерело: [13].

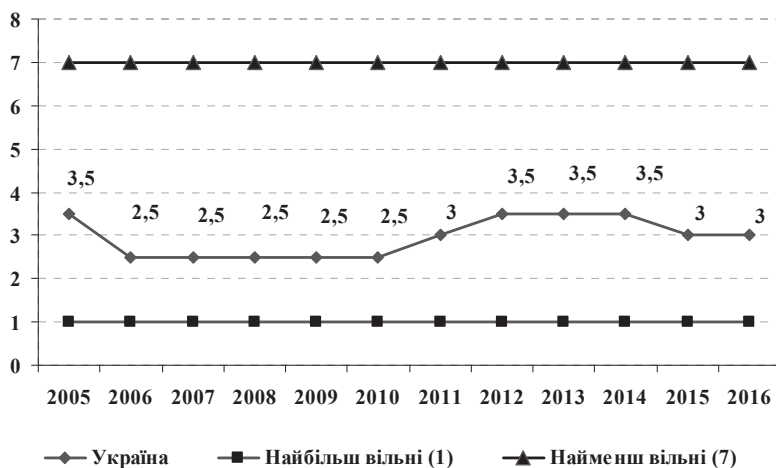

Рис. 2. Індекс "Свобода у світі" (Україна)

Джерело: [14].

неність ринку похідних цінних паперів, низькі вимоги до управління ризиками, прозорості діяльності й розкриття інформації учасниками фінансового ринку, що підвищують рівень невизначеності в бізнес-діяльності та не сприяють покращенню інвестиційного клімату в державі;

— прискорення інфляційних процесів спричиняє зниження рівня дохідності фінансових активів в національній валюті у порівнянні з доходами в іноземній валюті;

— нерозвиненість національного валютного ринку та нестабільність національної валюти мотивує пошуки доступу до глибших та розвиненіших ринків позик в іноземній валюті з метою розміщення цінних паперів на міжнародних ринках капіталу;

— обмеження готівкових коштів, які можна знімати з валютних рахунків негативно позначається на валютних курсах та сприяє розвитку "чорного ринку";

— оподаткування доходів за депозитами сприяє зменшенню обсягу депозитних операцій і негативно позначається на ліквідності банків, скорочується ресурсна база банків, а збільшення реальної вартості кредитних ресурсів в іноземній та національній валюті сприяє підвищенню ризиків неповернення (для банків) чи неспроможності повернути (для позичальника) кредити, формуються стійкі дефіцити в банківській системі, збільшується кількість неплатоспроможних банків та їх ліквідація;

— слабка диверсифікація активів комерційних банків негативно позначається на їх фінансовій стійкості і т. д.

Такі імперативи виникають внаслідок зіткнень інтересів учасників соціально-економічних та фінансових відносин, які базуються на вигодах від:

— отримання прав власності на ресурси, капітал, інтелектуальні досягнення;

— отримання податкової, торговельної, фінансової інвестиційної, грошової свободи;

— мінімізації тиску бюрократичного апарату і т. д.

Інтереси держави, суспільства та бізнесу в Україні незбалансовані в частині забезпечення прав власності. Індекс прав власності показує якого рівня визначеності досягнуто в соціально-економічних відносинах. Чим більший рівень визначеності, тим ширшим є поле у прийнятті рішень індивідуумами та групами. Низький рівень інституціоналізації обмежує свободу вибору моделей поведінки учасників фінансово-економічних відносин. Ступінь забезпеченості права власності згідно з даними Міжнародного індексу прав власності (International Property Rights Index, IPRI) в Україні дуже низький не тільки відносно країн світу, а й по регіону (табл. 1).

Індекс складається Американським Альянсом прав власності, за цими даними в Україні значно погіршилися значення субіндексів з правових та політичних питань до 2,8, а найнижчі показники — 1,7 та 2,8 в частині оцінки незалежності судової системи та боротьби з корупцією. Субіндекс фізичних прав власності з показником 4,9 показує досить різnorідну оцінку складових: захист фізичної власності — 2,8; реєстрація власності — 9,1; доступ до кредитів — 2,7. Така ж різnorідність оцінки і по субіндексу інтелектуальних прав власності, загальне значення — 4,1; захист прав інтелектуальної

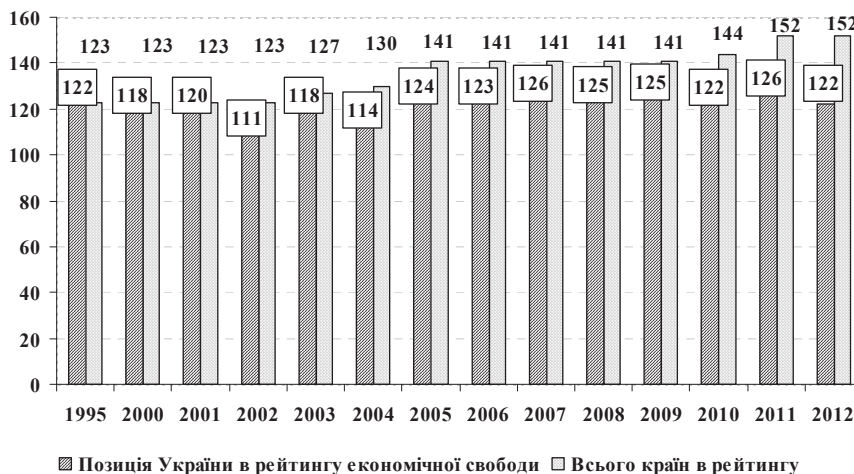

Рис. 3. Рейтинг економічної свободи України в 1995—2012 рр.

Джерело: [15].

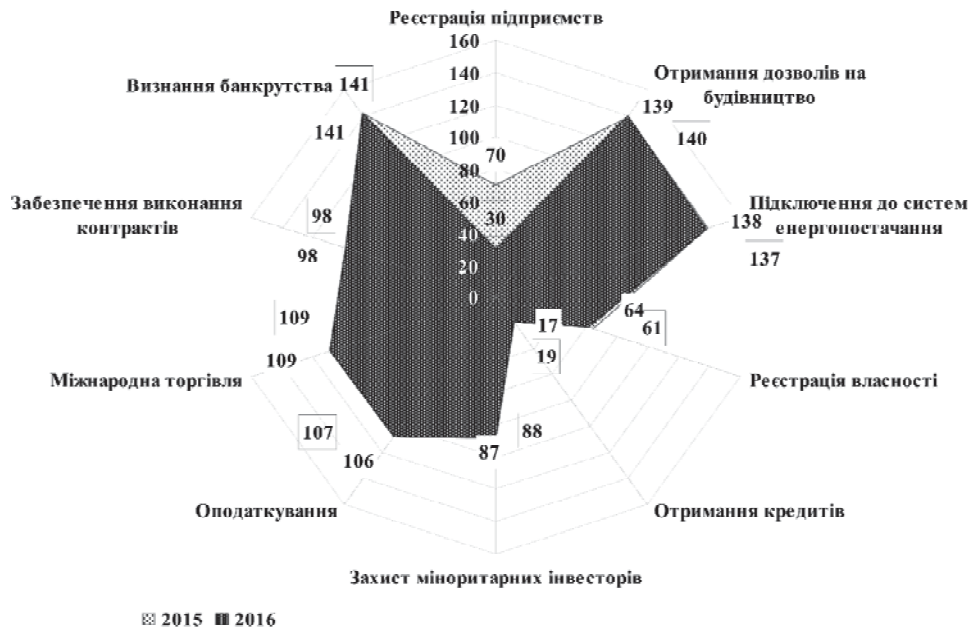

Рис. 4. Рейтинг легкості ведення бізнесу в Україні в 2015–2016 рр.

Джерело: [16].

власності — 2,8; охорона патентів — 7,8; захист авторських прав — 1,7.

Оцінку забезпеченості свобод здійснює міжнародна неурядова організація "Freedom House", поділяючи країни на три категорії: "вільні" — з мінімальними показниками 1–2,5; "частково вільні" — 3–5; "вільні" — 5,5–7. Україна була оцінена як "вільна" в 2006–2010 рр., в період 2011–2016 рр. знову повернулася до статусу "частково вільної" (рис. 2).

Найнижчі показники з максимально можливих були по наступних субіндексах: функціонування уряду (6/12); верховенство закону (6/16); політичний плюралізм (10/16). За результатами аналізу Індексу свободи у світі, можна засвідчити те, що рівень розвитку політичних інститутів (25/40) в Україні знаходиться майже на такому ж рівні як громадянських (37/60) [15].

Що стосується забезпеченості інтересів бізнесу в частині економічної свободи, то оцінку даного аспекту проводять Wall Street Journal & Heritage Foundation, Американський інститут Катона, канадський інститут Фрейзера та Світовий Банк.

Позиції України в загальному рейтингу економічної свободи з 1995 року дуже низькі. Станом на 2012 р. Україна займала 122 місце, як і в 1995 р., коли в рейтингу було 123 країни, тоді як сьогодні 152 (рис. 3).

У рейтингу легкості ведення бізнесу "Doing business", який складає Світовий Банк, Україна в 2016 р. займає 83 місце, піднявшись на 4 позиції порівняно з минулим роком, хоча за субіндексами значних змін не було, окрім показника "реєстрація підприємств" (рис. 4).

Узагальнюючи рейтингові оцінки, можна сказати, що основними проблемами інституціональних складових, що відбиваються на фінансовій безпеці держави та порушують баланс інтересів, є:

- 1) у частині захисту інтересів суспільства це:
 - залежність судової системи від політичних факторів та одночасне невизнання суспільством обов'язковості виконання законів;
 - неефективність спрямування державних видатків;
 - відсутність дієвих механізмів захисту прав власності (як фізичної так і інтелектуальної);
- 2) у частині захисту інтересів бізнесу це:
 - недосконалість інвестиційного законодавства, непривабливий інвестиційний клімат;
 - тінізація соціально-економічних відносин та корумпованість державних інститутів;

— бюрократія та адміністративна зарегульованість сфери бізнесу, що перешкоджає розвитку малого та середнього бізнесу;

3) у частині забезпеченості інтересів держави в цілому це:

- дефіцит бюджету та фінансових ресурсів на забезпечення сталого розвитку держави;
- відсутність дієвих інституціональних регуляторів взаємозв'язків державних інститутів та великого бізнесу.

Підхвоний О.М. цілком доречно акцентує увагу на тому, що фінансова безпека значною мірою залежить від таких чинників, як конфлікти інтересів та некомпетентність [17]. Оскільки в процесі соціально-економічного розвитку перший чинник присутній завжди, бо саме зіткнення інтересів є однією з рушійних сил прогресу, але що стосується такого чинника, як некомпетентність, то його негативну дію можна нівелювати. Проблеми збалансування інтересів притаманні всім соціально-економічним та фінансовим системам і вирішити їх неможливо, тому головні функціональні принципи державних інститутів у процесі трансформації інституціональної складової фінансової безпеки України полягають у:

- 1) збалансуванні інтересів держави, бізнесу, суспільства;
- 2) уніфікації компетенцій учасників соціально-економічних та фінансових відносин (тобто сприяння підвищенню якості як державних, так і приватних інститутів та інституцій);
- 3) формування в суспільстві сприятливих інституціональних імперативів шляхом застосування принципу прозорості.

Важливо зазначити, що ці завдання потребують комплексного, структурно-системного підходу в процесі реалізації, оскільки вони однаково важливі і пріоритет одного над іншим виключить можливість позитивних зрушень в інституціональних перетвореннях.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Основними проблемами інституціональних складових, що відбиваються на фінансовій безпеці держави та порушують баланс інтересів учасників фінансово-економічних відносин, є: залежність судової системи від політичних факторів та одночасне невизнання суспільством обов'язковості виконання законів, неефективність спрямування державних видатків, відсутність дієвих механізмів захисту прав власності (як фізичної

так і інтелектуальної); недосконалість інвестиційного законодавства, непривабливий інвестиційний клімат, тінізація соціально-економічних відносин та корупційність державних інститутів, бюрократія та адміністративна зарегульованість сфери бізнесу, що перешкоджає розвитку малого та середнього бізнесу; дефіцит бюджету та фінансових ресурсів на забезпечення сталого розвитку держави, відсутність дієвих інституціональних регуляторів взаємозв'язків державних інститутів та великого бізнесу.

Негативний вплив проблем інституціональних складових фінансової безпеки держави на формування інституціональних імперативів в соціально-економічних та фінансових відносинах можливо нівелювати шляхом: збалансування інтересів держави, бізнесу та суспільства; уніфікації компетенцій учасників соціально-економічних та фінансових відносин (тобто сприяння підвищенню якості як державних, так і приватних інститутів та інституцій); формування в суспільстві сприятливих інституціональних імперативів шляхом застосування принципу прозорості.

Перспективи подальших досліджень цієї проблематики полягають у розробці інституціональних механізмів підвищення рівня фінансової безпеки України відповідно до запропонованих вище напрямів.

Література:

1. Барановський О.І. Фінансова безпека: монографія [Текст] / О.І. Барановський; Національна академія наук України, Ін-т економічного прогнозування. — К.: Фенікс, 1999. — 338 с.
2. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення [Текст] / М.М. Єрмошенко. — К.: КНТЕУ, 2001. — 309 с.
3. Поланьї К. Велика трансформація: політичне і економічне істоти нашого часу [Текст] / Карл Поланьї. — СПб.: Алетейя, 2002. — 320 с.
4. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України від 29.10.2013 р. № 1277 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://cst.com.ua>
5. Шлемко В.Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення [Текст] / В.Т. Шлемко, І.Ф. Бінько. — К.: НІСД, 1997. — 144 с.
6. Івашко О. Фінансова безпека України в умовах кризових явищ в економіці [Текст] / О. Івашко // Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. — 2015. — № 2. — С. 61—65.
7. Кульпінський С. Роль фінансової безпеки України в поглибленні інтеграційних стосунків з європейськими країнами [Текст] / С. Кульпінський // Фінансова консультація. — 2000. — № 5. — С. 34—38.
8. Трунцевський Ю.В. Финансовая безопасность: понятие и виды финансовых преступлений [Текст] / Ю.В. Трунцевський // Вестник Финансовой академии. — 2007. — № 2. — С. 11—22.
9. Коваленко Ю.М. Сутність інституційного середовища фінансового сектора економіки [Текст] / Ю.М. Коваленко // Економічний вісник Донбасу. — 2011. — № 1 (23). — С. 92—97.
10. North D. Institutions, institutional change and economic performance / D. North. — Cambridge: Cambridge University Press. — 1990. — 180 p.
11. Валовий внутрішній продукт України [Електронний ресурс] // Фінансовий портал Мінфіну України. — 2015. — Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>
12. Індекс інфляції в Україні [Електронний ресурс] // Фінансовий портал Мінфіну України. — 2015. — Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/inf/>
13. International Property Rights Index Ukraine. Property Rights Alliance [Electronic resource]. — Access

mode: <http://internationalpropertyrightsindex.org/country?c=UKRAINE>

14. Freedom in Ukraine. Freedom House, 2015 [Electronic resource]. — Access mode: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/ukraine>

15. Free in the world. The Fraser Institute, 2015 [Electronic resource]. — Access mode: <http://www.freetheworld.com/countrydata.php?country=C132&x=54&y=15->

16. Doing business [Electronic resource]. — Access mode: <http://russian.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine>

17. Підхомний О.М. Класифікація чинників фінансової безпеки України: теоретичний і практичний аспекти / О.М. Підхомний // Бізнес-інформ. — 2015. — № 1. — С. 284—290.

References:

1. Baranovskiy, O. I. (1999), *Finansova bezpeka* [Financial safety], Fenix, Kyiv, Ukraine.
2. Yermoshenko, M. M. (2001), *Finansova bezpeka: nacionalni interesi, realni zagrozy, strategiya zabezpechennya* [Financial safety of state: national interests, the real threat, strategy software], KNTEU, Kyiv, Ukraine.
3. Polani, K. (2002), *Velykaya transformatsiya: politycheskye y ekonomicheskye ystoky nashogo vremeny* [The great transformation: political and economic origins of our time], Alteja, SPb, Russia.
4. Ministerstvo ekonomichnogo rozvytku i torhivli Ukrayiny (2013), "Methodical recommendations for calculating of economic safety of Ukraine", Retrieved from <http://cct.com.ua>
5. Shlemko, V. T. Binko, I. F. (Eds) (1997), *Ekonomichna bezpeka Ukrayiny: sutnist i napryamky zabezpechennya* [Economic safety of Ukraine: essence and direction of software], NISD, Kyiv, Ukraine.
6. Ivashko, O. (2015), "Financial safety of Ukraine in conditions of economic crisis", *Ekonomichnyy chasopys Shkhidnoyevropeys'koho natsional'noho universytetu imeni Lesi Ukrayinky* vol. 2, pp. 61—65.
7. Kulpinskyj, S. (2000), "The role of financial security of Ukraine in deepening integration relations with European countries", *Finansova konsultaciya*, vol. 5, pp. 34—38.
8. Truncevskiy, Yu. V. (2007), "Financial safety: the concept and types of financial crime", *Vestnik Fynansovoj akademii*, vol. 2, pp. 11—22.
9. Kovalenko, Yu. M. (2011), "The essence of the institutional environment of the financial sector" *Ekonomichnyy visnyk Donbasu*, vol. 1 (23), pp. 92—97.
10. North, D. (1990), "Institutions, institutional change and economic performance", Cambridge: Cambridge University Press.
11. Financial portal of Ministry of Finance (2015), "The gross domestic product Ukraine", available at: <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/> (Accessed 10 July 2016).
12. Financial portal of Ministry of Finance (2015), "Index of inflation in Ukraine", available at: <http://index.minfin.com.ua/index/inf/> (Accessed 10 July 2016).
13. Property Rights Alliance (2016), *International Property Rights Index Ukraine*, available at: <http://internationalpropertyrightsindex.org/country?c=UKRAINE> (Accessed 10 July 2016).
14. Freedom House (2015), "Freedom in Ukraine", available at: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/ukraine> (Accessed 10 July 2016).
15. The Fraser Institute (2015), "Free in the world", available at: <http://www.freetheworld.com/countrydata.php?country=C132&x=54&y=15-> (Accessed 10 July 2016).
16. Doing business (2015), "Doing business in Ukraine", available at: <http://russian.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine> (Accessed 10 July 2016).
17. Pidhomnyj, O. M. (2015), "Classification of financial safety factors in Ukraine: theoretical and practical aspects", *Biznes-inform*, vol. 1, pp. 284—290.

Стаття надійшла до редакції 15.07.2016 р.